

Peter Elmlund

16 år
1971

När Soros går i barndom

Förra veckan publicerade Dagens Nyheter en text skriven av den välkände finansmannen George Soros. Den var visserligen lång, pinsamt oklar och fylld med halv-lärd referenser, men jag har trots det inga invändningar mot att artikeln publicerades. Det finns alltid goda skäl för att försvara en publicering, förutsatt att man vet vad man gör.

Kronika

Att den hamnade på Dagens Nyheter kultursidor har jag heller inga invändningar mot; det är ju där man vanligen återfinner artiklar som är långa, pinsamt oklara och fyllda med halv-lärd referenser.

Att Karin Bojs skriver ett uppskattande förord, att ledarsidan bugar sig för Soros och att Maciej Zaremba tar honom i försvar, är däremot inte lika lätt att smälta. De kan omöjligt förstått vad de läst.

Vad skriver då Soros? Tja, med hjälp av lite *namedropping* i form av Henri Bergson, Karl Popper, Werner Heisenberg, och Adam Smith samt några släppta hanterade begrepp som axiomatisk struktur, pseudo-darwinism och geopolitisk realism, kommer han fram till att dagens ekonomi styrs av *laissez-faire*-tänkande. Enligt Soros kännetecknas detta av den felaktiga tron på att det finns en absolut sanning, av den likaledes felaktiga tron på att ekonomi är en exakt vetenskap och av bristande förståelse för icke-ekonomiska värden.

Polemik utan måltavla

Problemet är bara att denna sorts tänkande saknar företrädare bland världens ledande ekonomer och politiker. Soros polemik saknar måltavla. Den enda person han kritiserar med namn nämner är Friedrich Hayek, en av de mest kända företrädarna för den sorts marknadsekonomi med goda institutioner. Soros säger sig sakna. Ridå!

Samma vecka som Dagens Nyheter publicerade Soros text kunde man i Svenska Dagbladet läsa Paul Boghossians två understräckare om Alan Sokals *practical joke* i den amerikanska tidskriften *Social Text*.

Sokal, som är teoretisk fysiker, skrev en fullständig nippig artikel i vilken det bland annat hävdades att kvantgravitationen visade att den västerländska vetenskapen inte kunde göra anspråk på objektiv sanning och att därför alla kulturers världsbilder är lika sanna. Den var fullpepprad av självvotsägelser och felaktiga referenser, ändå blev den antagen av *Social Texts* kvalificerade redaktionsråd – efter livliga diskussioner dessutom.

Hur kan en grupp forskare i redaktionen för vad som anses vara en ledande tidskrift tillåta sig en så sublim likgiltighet för innehåll, sanningen och rimligheten i ett vetenskapligt bidrag, frågar sig Paul Boghossian. Den omedelbara misstanken att det skulle röra sig om akademisk inkompetens avvisar han och pekar istället på ett betydande samhällsproblem: den ideologisering av forskningen som skett i västerns, multikulturalismens och postmodernismens spår.

Det överdrivna vetenskapliga tänkande Soros slåss emot existerade då han var ung. Det var det som byggde upp dagens välfärdssystem och skapade det förfrämmande han ser i dag.

Det förefaller mig som om denna förklaring är giltig också för Dagens Nyheter agerande och ställer vi de både företetserna bredvid varandra uppstår egendomliga korrespondenser. Soros har sannolikt inte upprepat Sokals *practical joke* men har i praktiken skrivit ett. De båda artiklarna är uppbyggda på samma sätt, intar samma ståndpunkt. Enda skillnaden är att Soros menar allvar där Sokal skämtar. Den förre oroar sig på allvar över en överdriven vetenskaplighet inom samhällsvetenskaperna, den senare oroar sig över bristande vetenskaplig metodik inom samma områden.

Talar de om samma saker? Ja, men om olika tidevarv. Vid varje tillfälle rymmer ett samhälle flera epoker inom sig. Håller man inte isär dessa blir man lätt förvirrad. Som Soros. Han har på gamla dar börjar återvända till sin ungdoms studier. Det säger han själv i sina tal, när han reser runt till de universitet där han fått hedersdoktorat tack vare frikostiga gåvor. Det överdrivna vetenskapliga tänkande han slåss emot existerade framför allt då han var ung. Det var det som byggde upp dagens välfärdssystem och det var det som skapade det förfremmande han ser i dag.

Nu när detta ifrågasätts tack vare ökad vetenskaplig realism inom framför allt ekonomin, ifrågasätts vetenskapen som sådan av klienterna till den krympande välfärdsstaten: redaktionsledningen på *Social Text*, de anställda på Dagens Nyheter och många, många andra. ■

Varför super svenskar mer söderöver?

Om supandet är en protest mot Systemets tyranni, frågar sig Mats Gellerfelt, varför beter vi oss då som svin på Mallorca?

Om man skulle visa en utländsk besökare, säg en fransman, det mest exotiska det exotiska Sverige äger, vad skulle det vara? En sameby? Skansen? GeKås i Ullared? Skränande och pissande ungdomar en lördagkväll? Svensars bordskick? Nej, jag tror nog att det skulle få bli det älskade och hatade Systembolaget.

Debatt

Tänk er att sagda fransman i sällskap med sin svenske värd besöker "bolaget" – som det så kärleksfullt kallas i folkmun – dagen före en långhelg. Inne i en jättelig hangar med marmorgolv står hundratals tysta människor och väntar, väntar och väntar på sin tur, utan att ett ord av klagan kommer över deras läppar, möjligen ett irriterat mummel (lynchstämning uppstod förmodligen under den gamla kördningen, när någon distingerad person tog sig före att diskutera vin med kassörskan). Fransmannen skulle givetvis fråga sig vad detta egentligen handlar om. Varför går man inte någon annanstans och "koper ut"?

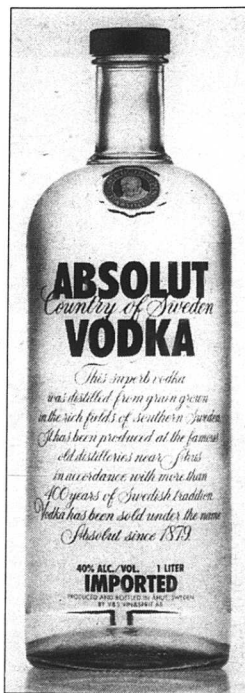
Groteskt köande

Det är självklart att en skötsam medborgare utan alkoholproblem som vill köpa två flaskor kvalitetsvin finner detta groteska köande förödmjukande. Och även om Systembolaget har utvecklat i riktning mot service och normal affärsled, så är just förödmjukelsen av kunden en del av en kvarlevande affärsidé. Monopolet (Bratt-systemet) var som bekant ett sätt för staten att lösa problemet med det svenska folkets ofantliga superi. Restriktion, reglering, bristande tillgänglighet och krångel blev nyckelord i hanteringen, något som inte bara gällde butiksförsäljningen utan i ännu högre grad restaurationsbranschen.

Först under de senaste tio åren har svenska storstäder fått ett ur kontinentalt synvinkel nörlogurlunda normalt restaurangliv.

Vin & Spiritcentralens import- och inköpsmonopol är nu försvunnet, och de flesta tror väl att även försäljningsmonopolet är dömt att försvinna. Systembolagets ledning slåss, assisterad av traditionella nykterhetspolitiker och av nykterhetsföreningen, med näbbar och klor för att få behålla det. Som skäl anges nykterhetspolitiken. Om "spritin släpptes fri", hävdar man, skulle resultatet bli en supkatastrof som kastar oss tillbaka till år 1900 och ger oss närmast ryska förhållanden.

Självfallet rör det sig inte bara om omtanke om ungdomar, levrar och misshandlade kvinnor (som alltid superiets offer) utan därtill om pengar, stora pengar, för Systembolaget och för staten (att se-

Starkt nyttjad. Alkoholen är så central för brännvinsbällets invånare att den till och med får dem att glömma sin lust att bocka för förmynderiet.

dan alkoholmissbruket kostar staten och skattebetalarna ofantliga summor är en annan historia). Kan då försäljningsmonopolet avvecklas utan alltför stora konsekvenser i form av ökad alkoholrelaterad brottslighet, kvinnomisshandel och ungdomsfylleri? Här är den springande punkten och den berör mentaliteter långt nere i folkdjupet.

Ett förmynderi som ogillas

De flesta säger sig starkt ogilla det förmynderi som försäljningsmonopolet utgör. Uppfattningen berättar något om hur central alkoholen är i brännvinsbällets invånarens föreställningsvärld. Ty annars bugar och bockar de sig artigt inför snart sagt vilket myndighetsförmynderi som helst och efterlyser till och med mer av det!

Vi är omyndigförklarade, heter det. Försvinner bolaget så kommer en del att sup ihjäl sig under de första åren av "frihet", javisst, men sedan kommer det att lugna ned sig.

Ty supandet är, enligt en utbredd folklig föreställning, i hög grad en protest mot förmynderiet. Släpps bara spriten fri så kommer vi snart att dricka "kuliverat" som folk nere i södern (ingen har emellertid lyckats förklara varför inte svenskar, när de väl konfronterats med söderns "kultiverade" alkoholanor, på plats inte tar efter dessa utan svinar på värre än någonsin).

Det är möjligt att försäljningsmonopolet delvis är ett uttryck för förmynderi. Men det är också en

del av ett samhällskontrakt vars avsikt är att skydda medborgare från alkoholens skadeverkningar. Varför, undrar man, skulle total frihet råda på detta område när det inte råder på andra? Den som vill köra bil för fort får inte göra det även om han så önskar och inte ens om det ej föreligger fara för andra.

Jag är övertygad om att en avveckling av försäljningsmonopolet, med följd att vilken affärsinnehavare som helst kan sälja alkohol, leder till en katastrofal ökning av langningen och ungdomsfylleriet.

Den totala frihetens samhälle existerar inte. Superiet i Norden är, också historiskt sett, av det slaget att detta samhällskontrakt blivit av nöden. Jag är övertygad om att en avveckling av försäljningsmonopolet, med följd att vilken affärsinnehavare som helst kan sälja alkohol, leder till en katastrofal ökning av langningen och ungdomsfylleriet.

Spritin är dessutom nästan fri. Ingen tvingas heller att handla klockan kvart över fem dagen före nyårsafon. Men det är en lustig paradox i svenskarnas skuldtyngda förhållande till alkohol, att man ogärna "har något hemma". Det som köps, köps för omedelbar konsumtion. Att handla en måndagsmorgon är skambelagat och för övrigt kanske man dricker upp ransonen under veckan och tvingas pållra sig till bolaget på fredagen ändå.

Dock – skall vi ha det så här, att vuxna människor förnedras under oändliga väntetider? Nej, självklart inte.

Lösningen på problemet, som jag ser det, är inte att låta vem som helst sälja vin, starköl och sprit (socialt ansvar torde vara ett okänt begrepp för många hugade försäljare in spe; se bara på den beryktade livsmedelshandlaren som gått till Europadomstolen för att få sälja de billigaste supvinerna).

Licensiering är lösningen

Lösningen måste bli ett licensieringsförfarande, där seriösa livsmedels- och delikatesshandlare får tillstånd att under nuvarande regler sälja över disk. Kraven på kvalitet måste sättas högt; den som blott vill sälja slask och blask bör inte få någon licens.

På detta sätt kan man i någon mån ta hänsyn både till alkoholmissbruket faktiskt är ett stort samhällsproblem, och till vuxna människors rätt att köpa ett bra vin samtidigt som de handlar kalvfilen, hummern, tryffeln och gåslevern. ■